

Радослав Качан, Кароліна Маліновська, Катажина Пасяк,
Пьотр Рицельський, Малгожата Войчик

Заняття 1

Різні види насильства

Uniwersytet
SWPS

RESQL

Шановні вчителі!

перед вами наш підручник зі сценаріями виховних годин, які допоможуть вам у роботі над створенням згуртованого класу та запобіганням негативних групових явищ, таких як насильство однолітків, переслідування та знущання. На жаль, у наших шкільних реаліях такі ситуації трапляються досить часто і негативно позначаються не лише на жертвах булінгу, а й на всіх учнях класу, які почуваються в ньому погано, неохоче ходять до школи та гірше вчать. Тому попередження цих явищ є невід'ємною частиною роботи вихователів і вчителів. Надзвичайно складною роботою без відповідних інструментів і підготовки.

Посібник містить 11 сценаріїв уроків, які заохочують до реальної та безпечної розмови з учнями про насильство, переслідування та знущання. Водночас у них даються надійні, засновані на дослідженнях знання про види насильства та механізми, які його викликають і утримують у групі. А також про ролі, які виконують учні: від агресорів і жертв, через активних спостерігачів, пасивних свідків, до активних захисників переслідуваних учнів. Знання, які передаються учням, дозволяють вчителю «закріпити» їх пізнавально. На наступному кроці це дозволяє, посилаючись на ці знання, показати учням, як їх можна практично використати для створення дружного класу. Це, у свою чергу, впливає на готовність учнів повідомляти вчителів про тривожні та загрозові ситуації як безпосередньо, так і в додатку RESQL.

Інформація про уроки

Розробки уроків, підготовлені в межах програми RESQL, апробовані в 16 класах початкової школи (у сьомому та восьмому) та загальноосвітніх навчальних закладах (у першому та другому класах). Працюючи над сценаріями уроків як дослідницька група, ми використовували власний досвід, а також попередні матеріали та сценарії, використані в проєктах INKLA (Wójcik, Mondry 2017) та Bliżej (Wójcik, Hełka, Wośko 2016). Ми створили нові сценарії та адаптували наявні до потреб учнів останніх класів початкової школи та перших класів після початкової школи.

Уроки перевірялися щодо їх послідовності та зрозумілості, а також можливості їх проведення протягом 45-хвилинного уроку. Ба більше, в кожному класі, де проводилися уроки, нами визначалася їхня ефективність. На основі відгуків як учнів, що беруть участь в уроках, так і вчителів, ми внесли виправлення у сценарії. Сценарії уроків містять усю необхідну інформацію та матеріали (рисунок, розповіді, схеми), підготовлені для 45-хвилинних виховних годин.

Рекомендована нами послідовність уроків представлена в таблиці нижче разом з їх коротким описом.

Номер уроку	Назва уроку	Опис уроку
1	Різні види насильства	Учні дізнаються про різні види насильства та приклади насильницької поведінки різних категорій. Вони обговорюють результати дослідження насильницької поведінки у школі.
2	Насильство у стосунках	Що таке насильство у стосунках? Учні дізнаються про типи насильства у стосунках, наприклад, ізоляція, висміювання, виключення, ігнорування.
3	Кібербулінг	Учні дізнаються про форми кібербулінгу — цькування та переслідування через соціальні мережі. Вони дізнаються, як уникнути кібербулінгу, а під час перших його проявів повідомляють про проблему особі, якій вони довіряють.
4	Коло насильства однолітків	Учні дізнаються про ролі та механізми насильства з боку однолітків. Серед іншого вони аналізують ключову роль свідків насильства.
5	Конфлікти	Учні дізнаються про різні форми конфліктів. Вони вчать розпізнавати конфлікт і називати його, а також поділяти конфлікти на конструктивні, необхідні й такі, що підтримують боротьбу з проблемою, та на непотрібні й деструктивні, які підштовхують людей до боротьби.
6	Механізми морального дистанціювання у складній ситуації	Учні дізнаються про психологічні механізми, що відповідають за пасивність свідків домагань з боку однолітків.
7	Приписування	Учні аналізують причини поведінки людей, які вважаються іншими та піддаються ризику відчуження з боку однолітків. Вони дізнаються, як ми найчастіше здійснюємо приписування, в чому полягає основна помилка атрибуції та як її уникнути.
8	Правила хорошої поведінки для будь-якої школи	Учні аналізують правила, що діють у школі. Вони розуміють свою роль у створенні хорошої поведінки у школі. Вони можуть обмінюватися правилами хорошої поведінки. Разом вони розробляють набір правил для використання в класі.
9	Повідомлення про насильство	Учні дізнаються, наскільки важливо повідомляти про акти насильства, що дозволяє підвищити безпеку жертв і побудувати добрі стосунки у класі.
10	Різниця та різноманіття	Учні вказують на кореляцію між наклеюванням ярликів на когось іншого/дивного та поведінкою щодо них, наприклад, дражніння або відмова від спілкування в класі.
11	Індивідуальні відмінності в класі	Учні вчать відчувати основні відмінності між ними. Вони дізнаються про видимі та невидимі відмінності, а також про детермінанти індивідуальних відмінностей. Вони також дізнаються, як наше знання про себе відрізняється від знання про інших.

Сценарії уроків містять необхідні поради, які допоможуть вам проводити заняття в класі: інформація для вчителя, завдання для учнів, зразки висловлювань, додаткові матеріали та визначення, рисунки. Згідно з нашим досвідом, запропоновані сценарії можуть використовуватися окремо або реалізуватися послідовно у формі замкнутого тематичного циклу.

Ми рекомендуємо школам, які починають впроваджувати програму RESQL, пройти принаймні 4 перші уроки. Вони безпосередньо стосуються проблеми насильства, різних його форм і способів реагування на нього. Ми також вважаємо, що відчутні результати може дати регулярне проведення цих уроків і повторення їх у тій самій або дещо зміненій формі в певному класі. Повторення знайомих учням структур і змісту дозволяє їм краще їх розуміти та постійно звертатися до них. Крім того, вчителька/вчитель може використовувати приклади, вправи та рисунки уроків як матеріал для обговорення поточних справ класу. Автори багатьох рекомендованих програм запобігання насильству з боку однолітків наголошують на важливості регулярного нагадування учням про такий контент:

1. Що таке насильство? Чи вважається описана поведінка насильницькою? Як відрізнити її від того, що не є насильством?
2. Які правила діють у моєму класі та школі?
3. Як я повинен поводитися, якщо я став свідком насильства?
4. Що я можу зробити, коли насильство торкається мене? До кого та як звернутися за допомогою?

Згідно з нашим досвідом, запропоновані сценарії уроків не підходять для класів, нижчих за п'ятий клас початкової школи. Уроки, проведені за запропонованими сценаріями, можна розглядати як частину ширшого профілактичного та виховного впливу. У нових класах, які починають працювати разом (наприклад, у перших класах середніх шкіл), сценарії можна використовувати як частину заходів, які інтегрують та створюють атмосферу класу.

Саме вчитель вирішує, як провести цей урок: як розподілити окремі елементи, скільки часу слід приділити учням для наступних завдань. Наш досвід показує, що школярі молодших класів краще відповідають, коли завдання короткі, а час на приклади та спосіб їх подання визначає вчителька/вчитель. Урок у старших класах дає вчителю більше свободи, і більше часу можна приділяти обговоренню прикладів, наведених учнями, та результатів їхньої роботи у групах.

У класах, де ми очікуємо, що дисципліну буде важко підтримувати, ми пропонуємо на початку уроку:

1. Визначте правила окремих висловлювань учнів: хто говорить? Коли говорить? Скільки часу він має на це? Рекомендуємо досить короткі висловлювання або відповіді, написані на картках.
2. Обговоріть спосіб представлення результатів роботи в групі: наприклад, вся група представляє результати роботи, а порядок презентацій та їхній час визначаються вчителькою/вчителем заздалегідь (наприклад, 2 хвилини для кожної групи).

Лекція

1

Різні види насильства

ТЕМА:

Це насильство? Про насильство та його різні види

Час:

45 хвилин

Форми роботи:

- обговорення;
- робота в групах.

Навчальні посібники/матеріали:

- картки з роздрукованою таблицею з різними видами агресії;
- друковані або спроектовані діаграми про насильство у школі.

Цілі:

Учень/учениця:

- розпізнає різні види насильства;
- усвідомлює масштаби насильства в школі;
- відрізняє агресію від насильства;
- бачить проблему насильства у стосунках;
- може навести приклади різних видів насильства.

Методи:

- методи засвоєння знань (дискусія, бесіда);
- методи самостійного засвоєння знань (аналіз тексту, кейс-метод).

I. Вступна частина

1. Учитель знайомить учнів з темою уроку.

Темою сьогоднішнього заняття є різні види насильства, включно з тим, з яким ми можемо зіткнутися в школі. Спочатку давайте розглянемо відмінності між агресією, насильством та знущанням у школі (булінгом)..

Учні за бажанням відповідають. Учитель може їм підказувати або скеровувати їх. У кінці уроку вчитель підсумовує їхні відповіді.

Давайте зробимо висновки до ваших думок:

- **агресія** — це поведінка, метою якої є заподіяти страждання іншій людині, яка намагається цього уникнути;
- **насильство** — це поведінка, при якій агресивна сторона використовує свою перевагу над жертвою;
- **булінг (англ. bullying)** — це тип агресивної поведінки, який виникає, коли один учень або група учнів неодноразово нападають, принижують або виключають з групи відносно слабкішу людину.

II. Основна частина

1. Учитель пояснює учням завдання 1 (пошук визначення різних видів агресії).

Будь ласка, сядьте в групи по 4–5 учнів. Зараз я напишу на дошці назви різних видів агресії. Спробуйте визначити кожен із цих видів агресії. Після цього ми обговоримо їх разом.

Учитель пише на дошці:

- фізична агресія;
 - агресія в стосунках;
 - вербальна агресія;
 - матеріальна агресія;
 - електронна агресія.
2. Учитель пропонує учням представити свої визначення. Він може доповнити висловлювання учнів, попросити їх уточнити свої відповіді. Якщо вчитель вважає за потрібне, він узагальнює пропозиції учнів.

- **Фізична агресія** – коли існує фізичний контакт між агресором і жертвою, наприклад, її вдарили, збили з ніг або побили.
- **Агресія релакційна** – без фізичного контакту, коли агресор навмисно діє таким чином, щоб принизити статус жертви в групі або виключити її з групи, наприклад наклеп, виключення з групи друзів, свідомо не запрошуючи до спільної діяльності.
- **Вербальна агресія** – без фізичного контакту, коли агресор у присутності жертви нападає на неї словесно, наприклад, лайкою, обзиванням, глузуванням.
- **Матеріальна агресія** – агресія, пов’язана з речами або грошима, що належать жертві, наприклад, крадіжка або пошкодження речей жертви.
- **Електронна агресія** – агресія з використанням нових технологій, наприклад, SMS недобррозличливого змісту, листи електронної пошти, публікації в соціальній мережі, розміщення фотографій або відео в Інтернеті, висміювання жертви.

3. Учитель пояснює учням завдання 2 (пошук прикладів різних видів агресії).

У школі можна виділити підтипи кожного з цих видів агресії. Зараз я дам вам таблицю з різними видами агресії, а ви спробуйте написати конкретні приклади такої поведінки, наприклад, обзивати непристойним словом, говорити комусь дуже неприємні речі.

Учитель роздає групам картки з роздрукованою таблицею.

<p>агресія в стосунках</p> 	
<p>фізична агресія</p> 	

електронна агресія 	
матеріальна агресія 	
сексуальна агресія 	
вербальна агресія 	

Примітка: Примітка: сексуальну агресію також включено до таблиці. Учитель вирішує, чи варто обговорювати цей вид агресії в групі. Якщо ні, він видаляє цей рядок із таблиці перед її роздрукуванням.

- Після виконання роботи представники груп зачитують приклади поведінки.

Учитель може перевірити відповіді учнів за таблицею з поданими прикладами.

Примітка: деякі типи насильницької поведінки можна віднести до кількох видів агресії. Наприклад, коли насильство в стосунках виражається словами або за допомогою електронних засобів, воно є синонімом вербальної або електронної агресії.

<p>агресія в стосунках</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • пліткувати, ізолювати, налаштовувати клас проти когось • глузування або висміювання, приниження • говорити неправду або пліткувати про когось іншого • налаштовувати клас проти когось, умовляти не розмовляти з кимось • відсторонення від спільної діяльності, ігор, вечірок тощо • видалення з груп у Facebook тощо • говорити або робити щось, щоб змусити інших насміятися з когось або принизити когось, наприклад, висміювати, обзивати, кепкувати, дражнити, демонструвати непристойні жести • розповідати різні історії про чийсь сім'ю, щоб принизити його/її • вигадування та поширення чуток про когось • висміювання матеріального становища батьків
<p>фізична агресія</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • побиття, навмисне штовхання, замикання десь • замикання когось у роздягальні або туалеті • напад на когось дорогою зі школи • штовхати когось, коли він іде коридором • штовхання, торкання • вибивання книг або інших речей з рук • штовхання до стіни, підставляння ноги (підніжка) • заштовхнути в жіночий/чоловічий туалет і тримати двері, щоб хтось не міг вийти • навмисно кинути в когось щось важке • сильне побиття, що вимагає звернення до лікаря або медсестри • напад із небезпечним предметом • погрожування когось побити або завдати йому болю
<p>електронна агресія</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • образа через Інтернет чи в SMS, обзивання через Інтернет чи SMS, хейтинг, • коментування дописів в Інтернеті образливим способом • погрози через Інтернет • зламування чийогось облікового запису, чийогось профілю чи телефону або видавання себе за когось, наприклад, використання чужого профілю або телефону без його згоди • надсилання небажаних SMS-повідомлень, електронних листів, записів, поси- лань, зображень, фотографій — наприклад, образливих, огидних, дратівливих • завантаження в Інтернет проти чиєїсь волі (наприклад, у Facebook, блог тощо) або надсилання по телефону інформації, фотографій та відео, які висміюють чи принижують цю людину, поширюють брехню про когось в Інтернеті • навмисне видалення когось із друзів кількома людьми чи всім класом у соці- альній мережі (наприклад, у Facebook, Instagram) або виключення когось із групи в Інтернеті

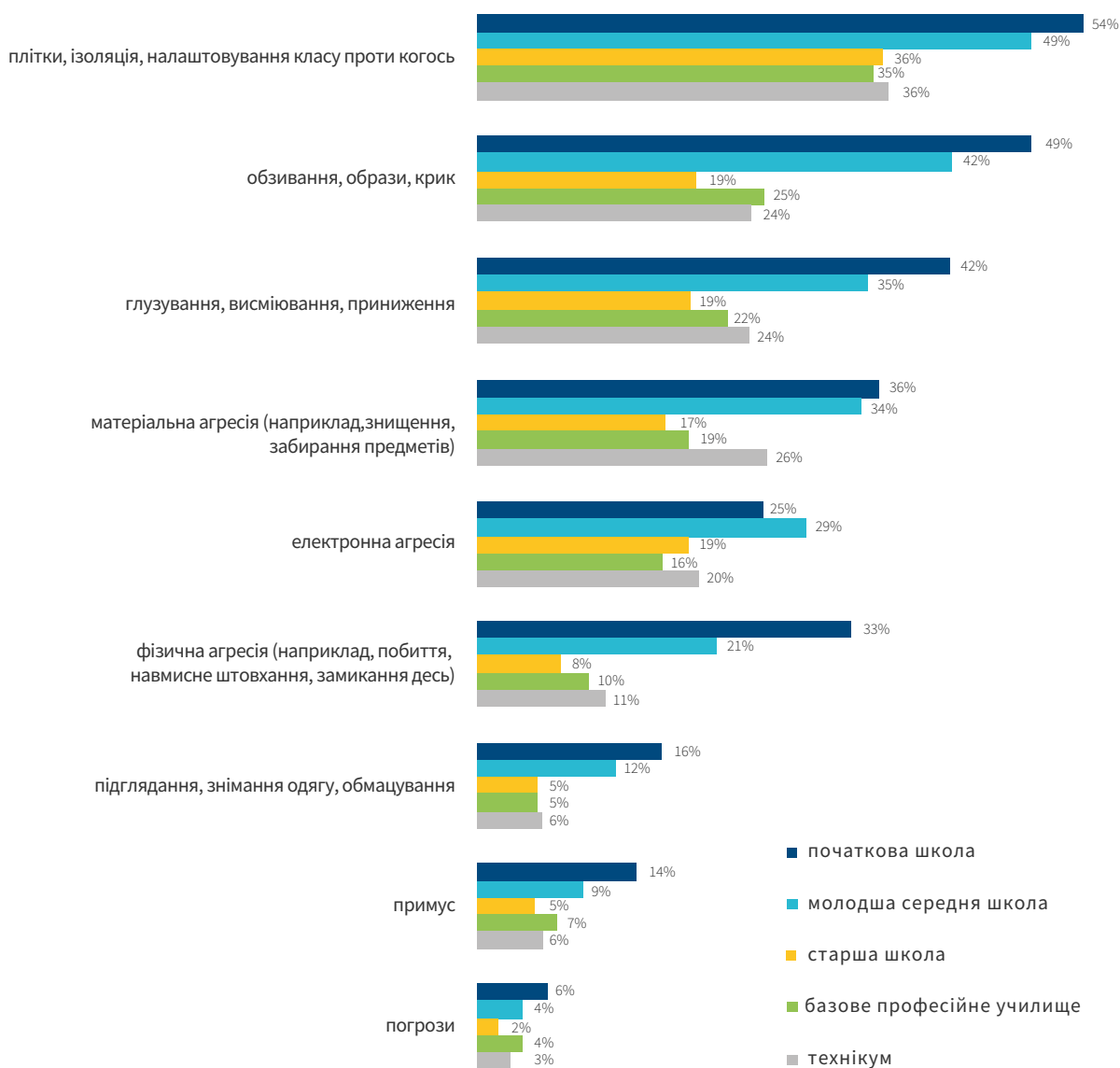
<p>матеріальна агресія</p> 	<ul style="list-style-type: none">• крадіжка речей або грошей• псування речей• змушування віддати або купити щось під впливом погрози• робити щось із чужими речами без згоди людини, наприклад, викидати книгу з рюкзака• писати на чужих зошитах чи книгах• відбирати їжу або пригощати інших чиєюсь їжею без дозволу власника
<p>сексуальна агресія</p> 	<ul style="list-style-type: none">• підглядання• знімання одягу• обмацування• фотографування в гардеробі (роздягальні)• розповідання жартів еротичного змісту• коментування чиєїсь зовнішності у вульгарній формі• затягування в роздягальню, призначену для протилежної статі• створення рейтингових списків, у яких люди порівнюються за їхньою привабливістю• битися об заклад з іншими, що ви спокусите когось, лише для того, щоб потім висміяти
<p>вербальна агресія</p> 	<ul style="list-style-type: none">• називати образливими словами• вигадування та використання образливих або принизливих прізвиськ• образа когось при свідках• висміювати когось публічно• знущатися з когось публічно• розмови під час відповіді на уроці

III. Заключна частина

- Учитель заохочує учнів до дискусії, задаючи їм запитання про найпоширеніші прояви агресії в школах.

Яка поведінка, на вашу думку, є найпоширенішою в школі?

Як орієнтир для обговорення вчитель показує учням рисунок 1 про насильство в школі: або показує його на проекторі, або роздає надрукований на аркушах паперу. Обговорює дані, представлені на рисунку.

Подивіться на результати дослідження Науково-дослідного інституту освіти серед 10 993 учнів з 555 класів. Чому, на вашу думку, такі види насильства найбільш поширені в школі?

2. Учитель розвиває тему, спонукаючи до дискусії про те, який тип агресії відчувається найбільш гостро.

Який вид насильства, на вашу думку, є найжорстокішим для жертв?

Як орієнтир для обговорення вчитель показує учням рисунок 2 про насильство в школі — або показує його на проєкторі, або роздає надрукованим на аркушах паперу. Обговорює дані, представлені на рисунку.

RESQL

**Uniwersytet
SWPS**

Варшава, 2020